

Zbiór Orzeczeń

OPINIA RZECZNIKA GENERALNEGO
JULIANE KOKOTT
przedstawiona w dniu 7 maja 2015 r.¹

Sprawa C-218/14

**Kuldip Singh,
Denzel Njume,
Khaled Aly**
przeciwko

Minister for Justice and Equality
[wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym

złożony przez High Court of Ireland (Irlandia)]

Dyrektywa 2004/38/WE — Artykuł 7 ust. 1 lit. b), art. 12 i art. 13 ust. 2 — Małżeństwo zawarte pomiędzy obywatelką Unii Europejskiej i obywatelem państwa trzeciego — Wyjazd obywatelki Unii z w przyjmującego państwa członkowskiego i ustanie małżeństwa w wyniku rozwodu — Zachowanie prawa pobytu obywatela państwa trzeciego w przyjmującym państwie członkowskim

I – Wprowadzenie

1. Przedmiotem niniejszego wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym jest pytanie, czy obywatel państwa trzeciego jako małżonek obywatelki Unii przebywający z nią w państwie członkowskim Unii, którego nie jest ona obywatelką, może zostać w tym kraju nawet wtedy, gdy obywatelka Unii na stałe wyjechała z tego państwa i po wyjeździe rozwiodła się z mężem.
2. Aby móc odpowiedzieć na to pytanie, należy dokonać wykładni dyrektywy 2004/38/WE², która reguluje zachowanie prawa pobytu w przypadku wyjazdu lub rozwodu w dwóch osobnych przepisach. W orzecznictwie Trybunału nie wyjaśniono dotychczas, w jaki sposób należy stosować te przepisy w okolicznościach takich jak w postępowaniu głównym.

¹ — Język oryginału: niemiecki.

² — Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie prawa obywateli Unii oraz członków ich rodzin do swobodnego przemieszczania się i przebywania na terytorium państw członkowskich, zmieniająca rozporządzenie (EWG) nr 1612/68 oraz uchylająca dyrektywy 64/221/EWG, 68/360/EWG, 72/194/EWG, 73/148/EWG, 75/34/EWG, 75/35/EWG, 90/364/EWG, 90/365/EWG i 93/96/EWG (Dz.U. L 158, s. 77).

II – Ramy prawne

A – Prawo Unii

3. Artykuł 7 dyrektywy 2004/38 w istotnym tu zakresie ma następujące brzmienie:

„1. Wszyscy obywatele Unii posiadają prawo pobytu na terytorium innego państwa członkowskiego przez okres dłuższy niż trzy miesiące, jeżeli:

- a) są pracownikami najemnymi lub osobami pracującymi na własny rachunek w przyjmującym państwie członkowskim; lub
- b) posiadają wystarczające zasoby dla siebie i członków ich [swojej] rodziny, aby nie stanowić obciążenia dla systemu pomocy społecznej przyjmującego państwa członkowskiego w okresie pobytu [...].

2. Prawo pobytu przewidziane w ust. 1 rozciąga się na członków rodziny, którzy nie są obywatelami jednego z państw członkowskich, towarzyszących lub dołączających do obywatela Unii [towarzyszących obywatelowi Unii lub dołączających do niego] w przyjmującym państwie członkowskim, o ile tacy obywatele Unii spełniają warunki określone w ust. 1 lit. a), b) lub c).

[...]”.

4. Artykuł 12 dyrektywy 2004/38, dotyczący zachowania prawa pobytu przez członków rodziny w przypadku śmierci lub wyjazdu obywatela Unii, przewiduje:

„1. Bez uszczerbku dla [dalszych przesłanek] akapitu drugiego, śmierć lub wyjazd obywatela Unii z przyjmującego państwa członkowskiego nie naruszają prawa pobytu członków jego/jej rodziny, którzy są obywatelami jednego z państw członkowskich.

[...]

2. Bez uszczerbku dla [dalszych przesłanek] akapitu drugiego, śmierć obywatela Unii nie prowadzi do utraty prawa pobytu przez członków jego/jej rodziny, którzy nie są obywatelami jednego z państw członkowskich i którzy zamieszkiwali w przyjmującym państwie członkowskim jako członkowie rodziny przez okres nie krótszy niż jeden rok przed śmiercią obywatela Unii.

[...]

3. Wyjazd obywatela Unii z przyjmującego państwa członkowskiego lub jego/jej śmierć nie prowadzą do utraty prawa pobytu przez jego/jej dzieci lub rodzica, który sprawuje faktyczną opiekę nad dziećmi, bez względu na przynależność państwową, jeżeli dzieci zamieszkują w przyjmującym państwie członkowskim i są zapisane do instytucji edukacyjnej w celu studiowania tam, aż do momentu zakończenia ich studiów”.

5. Jeżeli małżeństwo obywatela Unii rozpadnie się, to prawo pobytu członków jego rodziny powinno zostać zachowane, zgodnie z motywem 15 dyrektywy 2004/38, z należyтым poszanowaniem życia rodzinnego i godności ludzkiej.

6. Artykuł 13 ust. 2 dyrektywy 2004/38 przewiduje w tym kontekście:

„Bez uszczerbku dla [dalszych przesłanek] akapitu drugiego rozwód [...] nie prowadzi do utraty prawa pobytu przez członków rodziny obywatela Unii, którzy nie są obywatelami jednego z państw członkowskich, jeżeli:

a) przed rozpoczęciem postępowania rozwodowego [...] małżeństwo [...] trwał[o] co najmniej trzy lata, w tym jeden rok w przyjmującym państwie członkowskim, lub

[...]

d) [...] współmałżonek [...], który nie jest obywatelem państwa członkowskiego, posiada prawo odwiedzin nieletniego dziecka, pod warunkiem że sąd wyznaczył, że odwiedziny muszą odbywać się w przyjmującym państwie członkowskim, oraz tak długo, jak to jest konieczne.

[...]

Członkowie rodziny, o których mowa, zachowują prawo pobytu wyłącznie na indywidualnej podstawie”.

B – Prawo krajowe

7. Prawo irlandzkie posiada odpowiednie ustawodawstwo transponujące wyżej wymienione przepisy dyrektywy.

III – Okoliczności faktyczne sporu w postępowaniu głównym oraz pytania prejudycjalne

8. Kuldip Singh, D. Njume i K. Aly są obywatelami państw trzecich i w 2005 r., względnie w 2007 r. poślubili w Irlandii obywatelki Unii, które same nie są obywatelkami Irlandii, ale przebywały w Irlandii, korzystając z prawa swobodnego przepływu osób oraz prawa pobytu. Obywatelom państw trzecich udzielono zezwolenia na pobyt w Irlandii jako towarzyszącym członkom rodziny obywaterek Unii. Utrzymanie małżeństw finansowane było w kolejnych latach przynajmniej czasowo również z dochodów mężów będących obywatelami państw trzecich.

9. Małżeństwa uległy rozpadowi, po tym jak każde z nich żyło przez co najmniej cztery lata w Irlandii. We wszystkich trzech przypadkach obywatelki Unii opuściły Irlandię bez swoich mężów, a następnie złożyły na Łotwie, w Zjednoczonym Królestwie, względnie na Litwie pozwy rozwodowe. W międzyczasie małżeństwa zostały prawomocnie rozwiedzione.

10. Kuldip Singh, D. Njume i K. Aly powołują się na art. 13 dyrektywy 2004/38, aby móc zostać w Irlandii, czego odmawiają im władze irlandzkie. Ich prawo pobytu było związane z prawem pobytu ich małżonek i wygasło wraz z wyjazdem małżonek z Irlandii.

11. Rozpatrujący te sprawy High Court of Ireland ma wątpliwości w zakresie wykładni dyrektywy i zwraca się do Trybunału z poniższymi pytaniami:

„1) Czy w przypadku ustania małżeństwa obywatela Unii i osoby niebędącej obywatelem Unii w wyniku rozwodu, który nastąpił po wyjeździe obywatela Unii z przyjmującego państwa członkowskiego, w którym obywatel Unii korzystał z praw wynikających z obywatelstwa Unii, i gdy zastosowanie znajdują przepisy art. 7 i art. 13 ust. 2 lit. a) dyrektywy Rady 2004/38/WE, osoba niebędąca obywatelem Unii zachowuje prawo pobytu w przyjmującym państwie członkowskim? W przypadku udzielenia odpowiedzi przeczącej: czy osoba niebędąca

obywatelem Unii posiada prawo pobytu w przyjmującym państwie członkowskim w trakcie okresu poprzedzającego rozwód, po wyjeździe obywatela Unii z przyjmującego państwa członkowskiego?

- 2) Czy wymogi art. 7 ust. 1 lit. b) dyrektywy 2004/38/WE są spełnione, gdy małżonka będąca obywatelką Unii podnosi, że posiada wystarczające środki w rozumieniu art. 8 ust. 4 dyrektywy, wliczając do nich częściowo zasoby małżonka niebędącego obywatelem Unii?
- 3) W przypadku udzielenia odpowiedzi przeczącej: czy osoby takie jak skarżący posiadają na mocy prawa Unii (niezależnie od praw wynikających z dyrektywy) prawo do pracy w przyjmującym państwie członkowskim w celu zapewnienia lub przyczynienia się do zapewnienia »wystarczających zasobów« w rozumieniu art. 7 tej dyrektywy?».

IV – Ocena prawna

A – W przedmiocie pierwszego pytania prejudycjalnego

12. Pierwsze pytanie prejudycjalne składa się z dwóch części, z których druga zadana została tylko na wypadek udzielenia odpowiedzi przeczącej na pierwszą część tego pytania.

13. Poprzez pierwszą część pierwszego pytania prejudycjalnego sąd odsyłający pragnie zasadniczo ustalić, czy osoba niebędąca obywatelem Unii traci prawo pobytu w przyjmującym państwie członkowskim, jeżeli jego małżonka, będąca obywatelką Unii, wyjeżdża z tego państwa członkowskiego, którego obywatelstwa nie posiada, nawet jeśli w momencie wyjazdu małżeństwo trwało od co najmniej trzech lat – w tym co najmniej przez jeden rok w przyjmującym państwie członkowskim – a po wyjeździe małżonki zostało prawomocnie rozwiązane w innym państwie członkowskim.

14. Udzielenie odpowiedzi na powyższe pytanie zależy od tego, czy zachowanie prawa pobytu rozwiedzionych małżonków w przypadkach takich jak w postępowaniach głównych może również być oceniane zgodnie z art. 12 dyrektywy 2004/38, czy też stosuje się wyłącznie art. 13.

1. Zachowanie prawa pobytu przez członków rodziny zgodnie z art. 12 dyrektywy 2004/38

15. Artykuł 12 dyrektywy 2004/38 reguluje między innymi zachowanie prawa pobytu członków rodziny w przypadku wyjazdu obywatela Unii, od którego owi członkowie rodziny wywodzą swoje prawo pobytu w przyjmującym państwie członkowskim. Przepis ten czyni przy tym rozróżnienie, czy w przypadku danego członka rodziny, który pozostaje w przyjmującym państwie członkowskim, chodzi o obywatela Unii czy nie.

16. Członkowie rodziny, którzy sami są obywatelami Unii, zgodnie z art. 12 ust. 1 dyrektywy 2004/38 zachowują prawo pobytu po wyjeździe obywatela Unii i mogą nabyć prawo pobytu stałego, o ile nie stanowią dla przyjmującego państwa członkowskiego finansowego obciążenia w rozumieniu art. 7 dyrektywy.

17. Inaczej wygląda sytuacja w przypadku członków rodziny, którzy są obywatelami państw trzecich i których prawo pobytu w przypadku wyjazdu obywatela Unii pozostaje ważne tylko na ścisłych warunkach przewidzianych w art. 12 ust. 3 dyrektywy 2004/38. Zgodnie z tym przepisem drugi rodzic zachowuje prawo pobytu, jeżeli zostaje on z ich wspólnymi dziećmi w przyjmującym państwie członkowskim, a jego pobyt trwa tak długo, aż ich dzieci zakończą kształcenie w instytucji edukacyjnej w tym państwie, o ile sprawuje on faktyczną opiekę nad dziećmi.

18. Z art. 12 dyrektywy 2004/38 można zatem wywnioskować, że w przypadku członków rodziny, którzy są obywatelami państw trzecich, wyjazd obywatela Unii, abstrahując od szczególnej sytuacji przewidzianej w art. 12 ust. 3, prowadzi do utraty ich prawa pobytu w przyjmującym państwie członkowskim³.

19. Również po dodatkowych wyjaśnieniach przedstawionych na rozprawie brak jest podstaw, by przypuszczać, że art. 12 ust. 3 dyrektywy 2004/38 może mieć zastosowanie do sytuacji w postępowaniach głównych. Małżonkowie będący obywatelami państw trzecich, których dotyczy postępowania główne, wraz z wyjazdem swoich żon, które są obywatelkami Unii, utraciliby w konsekwencji prawo pobytu w przyjmującym państwie członkowskim, i to zanim obywatelki Unii w ogóle złożyłyby pozwy rozwodowe poza granicami Irlandii.

20. Do innego wniosku dojść można jednak, gdy przypadek rozwiedzionych obywateli państw trzecich ocenia się wyłącznie w świetle art. 13 dyrektywy 2004/38.

2. Zachowanie prawa pobytu w przypadku rozwodu zgodnie z art. 13 dyrektywy 2004/38

21. Również art. 13 dyrektywy 2004/38 czyni rozróżnienie, czy w przypadku danych członków rodziny chodzi o obywateli Unii, czy też nie.

22. W interesującym nas tu przypadku obywateli państw trzecich sąd odsyłający podejmuje temat jedynie w kontekście art. 13 ust. 2 lit. a) dyrektywy 2004/38 – który to przepis uzasadnia prawo pobytu po trzyletnim małżeństwie – i nie pyta o art. 13 ust. 2 lit. d) tej dyrektywy, który w określonych warunkach przyznaje prawo pobytu w celu zapewnienia kontaktu z dziećmi.

23. Nie ma również potrzeby analizowania ostatniego z wymienionych przepisów. Twierdzenia przedstawicieli procesowych K. Singha wskazują wprawdzie, że rodzice porozumeli się co do tego, iż ojciec będzie wykonywał swoje prawo osobistych kontaktów ze wspólnym dzieckiem w Irlandii, jednak z wniosku o wydanie orzeczenia prejudycjalnego nie wynika, by „sąd doszedł do wniosku, iż kontakt [...] może mieć miejsce wyłącznie w przyjmującym państwie członkowskim”, czyli w Irlandii. Zgodnie z przedstawionym stanem faktycznym brak jest w związku z tym podstaw do dokonania głębszej analizy art. 13 ust. 2 lit. d) dyrektywy 2004/38, należy jednak odpowiedzieć na pytanie, czy zachowanie prawa pobytu może zostać uzasadnione na podstawie art. 13 ust. 2 lit. a) te same dyrektywy.

24. Zgodnie z tym przepisem rozwód nie prowadzi do utraty prawa pobytu osoby niebędącej obywatelem Unii, jeżeli do momentu wszczęcia postępowania rozwodowego małżeństwo trwało od co najmniej trzech lat, w tym co najmniej przez jeden rok w przyjmującym państwie członkowskim.

25. Ponieważ powyższe przesłanki zostały spełnione w przypadku trzech skarżących w postępowaniach głównych, skarżący ci mogą przy odrębnym zastosowaniu art. 13 dyrektywy 2004/38 powoływać się na zachowanie ich prawa pobytu. Artykuł 13 dyrektywy 2004/38 zgodnie ze swoim brzmieniem nie wymaga bowiem, aby obywatel Unii i jego małżonek do momentu zakończenia postępowania rozwodowego musieli przebywać w przyjmującym państwie członkowskim ani aby postępowanie to było prowadzone i zostało zakończone w tym państwie.

3 — Odnosnie do obowiązującej wcześniej sytuacji prawnej zgodnie z art. 11 rozporządzenia Rady (EWG) nr 1612/68 z dnia 15 października 1968 r. w sprawie swobodnego przepływu pracowników wewnątrz Wspólnoty (Dz.U. L 257, s. 2), zmienionego rozporządzeniem Rady (EWG) nr 2434/92 z dnia 27 lipca 1992 r. (Dz.U. L 245, s. 1), zob. wyrok Mattern i Cikotic (C-10/05, EU:C:2006:220, pkt 27).

3. Łączna analiza art. 12 i 13 dyrektywy 2004/38

26. Jeżeli art. 12 i 13 dyrektywy 2004/38 przeanalizujemy nie w sposób odrębny, lecz łącznie, to ściśle językowa wykładnia art. 13 dyrektywy nie uzasadnia zachowania prawa pobytu rozwiedzionych obywateli państw trzecich.

27. Wraz z wyjazdem obywatela Unii wygasłoby już bowiem prawo pobytu małżonka pozostającego w przyjmującym państwie członkowskim, a również późniejszy pozew rozwodowy nie mógłby prowadzić do przywrócenia tego prawa, ponieważ art. 13 dyrektywy 2004/38 mówi o „zachowaniu” istniejącego prawa pobytu, nie zaś o przywróceniu już wygasłego.

28. Skarżący w postępowaniach głównych mogą zatem zachować prawo pobytu w przyjmującym państwie członkowskim tylko wtedy, gdy ze względów systemowych i teleologicznych można wywnioskować, iż ostatecznie zachowanie ich prawa pobytu należy oceniać wyłącznie na podstawie art. 13 dyrektywy 2004/38.

29. Za pomocą art. 13 ust. 2 lit. a) dyrektywy 2004/38 prawodawca unijny chciał wyraźnie chronić interesy małżonków będących obywatelami państw trzecich w przyjmującym państwie członkowskim. Jeżeli w przypadku rozwodu grozi im utrata prawa pobytu, to okoliczność ta może stanowić ważną przesłankę do nieskładania pozwu rozwodowego również w przypadku rozpadu małżeństwa. Po trzyletnim okresie trwania małżeństwa – w tym przez jeden rok w przyjmującym państwie członkowskim – obywatel państwa trzeciego zgodnie z koncepcją ustawodawcy Unii nie powinien obawiać się negatywnych skutków związanych z prawem pobytu.

30. Jednakże po wyjeździe małżonka z przyjmującego państwa członkowskiego nie istnieje już, zgodnie z intencją ustawodawcy, odpowiednia konieczność ochrony dla obywateli państw trzecich, ponieważ już sam wyjazd obywatela Unii prowadzi do tego, iż obywatel państwa trzeciego traci prawo pobytu w przyjmującym państwie członkowskim.

31. Za tym poglądem przemawiają następujące względy.

32. Po pierwsze, ze struktury przepisów można wywnioskować, że art. 13 dyrektywy 2004/38 powinien obowiązywać co do zasady w przypadkach, w których oboje małżonkowie do czasu rozwodu przebywają jeszcze w przyjmującym państwie członkowskim.

33. Artykuł 12 dyrektywy 2004/38 reguluje bowiem w sposób wyczerpujący warunki, na jakich członkowie rodziny mogą zachować prawo pobytu w przypadku śmierci lub wyjazdu obywatela Unii. Ustawodawca nie porusza natomiast w art. 12 tematyki rozwodowej, lecz poświęca jej osobny przepis – art. 13. Gdyby względy prawne związane z rozwodem nakazywały ponadto inne postrzeganie przypadków wyjazdu, to można przyjąć, że ustawodawca unijny wyraźnie by to określił.

34. Ponieważ określenie takie nie zostało dokonane, należy założyć, że prawo pobytu obywatela państwa trzeciego zgodnie z art. 12 dyrektywy 2004/38 co do zasady już wygasło, gdy obywatel Unii dopiero po swoim wyjeździe złożył pozew rozwodowy. Dla zachowania prawa pobytu zgodnie z art. 13 w przypadku późniejszego pozwu rozwodowego teoretycznie nie ma już miejsca.

35. Tylko w przypadku określonym w art. 12 ust. 3 dyrektywy 2004/38 możliwe byłoby w ogóle łączne zastosowanie art. 12 i 13 w ten sposób, że prawo pobytu zależne od opieki rodzicielskiej rodzica pozostającego w przyjmującym państwie członkowskim przekształci się później – w następstwie przeprowadzonego rozwodu – w prawo bezwarunkowe. Taki przypadek szczególnie można jednak pozostawić bez analizy, ponieważ przedstawiony przez sąd odsyłający stan faktyczny nie zawiera takich wskazań.

36. Po drugie, względy pewności prawa przemawiają za tym, iż wyjazd obywatela Unii w przypadkach takich jak te w postępowaniach głównych prowadzi do wygaśnięcia prawa pobytu obywatela państwa trzeciego pozostającego w przyjmującym prawie członkowskim.

37. Często bowiem w momencie wyjazdu obywatela Unii nie da się w ogóle przewidzieć, czy w następstwie tego wyjazdu małżeństwo zostanie rozwiązane, czy też nie. Gdyby założyć, że art. 13 dyrektywy 2004/38 należy stosować w przypadku rozwodów również po wyjeździe obywatela Unii, to prawo pobytu członka rodziny pozostającego w przyjmującym państwie członkowskim musiałyby jednak najpierw wygasnąć w związku z wyjazdem obywatela Unii, a następnie – po złożeniu pozwu o rozwód – zostałyby przywrócone z mocą wsteczną. Taki stan zawieszenia związanego z prawem pobytu nie ma jednak oparcia w dyrektywie. Wręcz przeciwnie: to, czy prawo pobytu istnieje, czy też nie, musi być, w interesie wszystkich uczestników, jednoznacznie rozpoznawalne w każdym momencie.

38. Po trzecie, również ze względów praktycznej skuteczności dyrektywy nie można wysnuć uzasadnionych argumentów, iż po wyjeździe obywatela Unii, a następnie po wszczęciu postępowania rozwodowego zastosowanie do prawa pobytu obywatela państwa trzeciego w przyjmującym państwie członkowskim znajdowałby art. 13 ust. 2 lit. a) dyrektywy 2004/38.

39. Artykuł 13 dyrektywy 2004/38 zachowuje znaczący zakres zastosowania również wtedy, gdy wyłączy się z niego przypadki, w których obywatel Unii przed rozwodem opuści przyjmujące państwo członkowskie.

40. Wprawdzie nie da się zaprzeczyć, że może być niesłuszne, gdy w jednym przypadku pozew rozwodowy zostanie złożony w państwie przyjmującym, a w innym przypadku dopiero po wyjeździe za granicę, i gdy przy trwającym tyle samo małżeństwie w pierwszym przypadku prawo pobytu obywatela trzeciego, o ile obywatel Unii nie wyjedzie z państwa przyjmującego, zostanie zachowane, a w drugim przypadku nie.

41. Problematyka ta jednak została ujęta w systematyce dyrektywy i najwidoczniej zaakceptowana przez ustawodawcę. Z dyrektywy 2004/38 nie można wywnioskować, że obywatel państwa trzeciego po trwającym trzy lata małżeństwie również w przypadku wyjazdu obywatela Unii i następującym po tym wniesieniu pozwu rozwodowego powinien zachować prawo pobytu w przyjmującym państwie członkowskim. Ustawodawca mógł bez problemu przyjąć taką prostą i przejrzystą regulację w dyrektywie. Nie postąpił jednak w ten sposób i zamiast tego stworzył skomplikowany i złożony system art. 12 i 13, na które to przepisy stosujący prawo nie może ze względów słuszności nie zwracać uwagi.

42. Ponadto należy przyznać, że obywatel Unii może, wskutek wyjazdu z przyjmującego państwa członkowskiego w złym zamiarze, podważyć wynikającą z art. 13 ekspektatywę związaną z prawem pobytu swojego małżonka, ale z jednej strony w postępowaniach głównych nic nie wskazuje na taki zamiar, a z drugiej strony obywatel państwa trzeciego w przypadku takiego działania nie byłby pozostawiony całkowicie bez ochrony. Mógłby on towarzyszyć obywatelowi Unii lub, w przypadku rozpadu małżeństwa, sam wszcząć w odpowiednim czasie postępowanie rozwodowe w przyjmującym państwie członkowskim.

43. Jeżeli tego nie zrobi, to znajdzie się w sytuacji identycznej jak ta, w której znalazł się pan Iida⁴, w przypadku którego Trybunał – mimo trwającego małżeństwa – nie potwierdził prawa pobytu po wyjeździe małżonki ani w oparciu o prawo pierwotne, ani wtórne. Wprawdzie dyrektywa 2004/38 nie znajdowała zastosowania w przypadku pana Iidy, ponieważ przebywał on w kraju pochodzenia swojej

4 — Wyrok Iida (C-40/11, EU:C:2012:691).

żony, a nie w innym państwie członkowskim, jednak z wyroku Iida można wywnioskować, iż unijne prawo pobytu, które obywatele państw trzecich wywodzą od członków swej rodziny będących obywatelami Unii, zasadniczo nie rozciąga się na państwa członkowskie, w których obywatel Unii nie przebywa.

44. Jest tak również w niniejszej sprawie, w której dyrektywa 2004/38 spowodowała ustanie prawa pobytu obywatela państwa trzeciego na skutek wyjazdu obywatela Unii, zanim art. 13 dyrektywy w ogóle mógł zostać zastosowany na skutek wszczęcia postępowania rozwodowego.

45. Również względy prawa pierwotnego – w szczególności dotyczące art. 7 karty praw podstawowych oraz prawa do poszanowania życia rodzinnego – nie prowadzą do innego wniosku.

46. Z jednej strony art. 7 karty w przypadkach takich jak te w postępowaniach głównych nie jest odpowiedni do uzasadnienia samodzielnego prawa pobytu obywatela państwa trzeciego w państwie przyjmującym, ponieważ prawo to nie służyłoby kontynuowaniu jego życia rodzinnego z obywatelem Unii, lecz wiązałoby się z etapem życia następującym po zakończeniu wspomnianego życia rodzinnego.

47. Z drugiej strony podstawowe prawo ochrony małżeństwa i rodziny nie jest tak szerokie, by małżonkowie mogli w pełni sami decydować, w którym państwie chcą przebywać⁵. Jeżeli jednak rodzina uzasadniła zgodnie z prawem swój pobyt w określonym państwie, odebranie jej prawa pobytu może stanowić naruszenie⁶. Należy jednak odróżnić ten przypadek od sytuacji, w której wspólny pobyt rodziny kończy się nie na skutek ingerencji państwa, lecz raczej – jak w postępowaniach głównych – w związku z dobrowolną decyzją o wyjeździe członka rodziny. W przypadku takich wyjazdów w gestii ustawodawcy unijnego pozostaje, aby w akcie prawnym, który przede wszystkim wspiera swobodny przepływ obywateli Unii, a w odniesieniu do ich życia rodzinnego przewiduje odpowiednie działania wspierające, prawo pobytu małżonka będącego obywatelem państwa trzeciego zostało uregulowane w ten sposób, że musi on udać się z obywatelem Unii do państwa, w którym obywatel Unii zamierza prowadzić swoje dalsze życie.

48. Pozostaje jednak niespójność w systemie dyrektywy 2004/38. Mianowicie jeżeli małżonek obywatela Unii, będący obywatelem państwa trzeciego, nie towarzyszy temu obywatelowi Unii po jego wyjeździe, przykładowo ze względów zawodowych, i nie troszczy się także o wspólne dziecko, może on, nawet mimo nienaruszonego małżeństwa, stracić prawo pobytu w dotychczasowym przyjmującym państwie członkowskim⁷, natomiast prawo pobytu obywatela państwa trzeciego w przypadku małżeństwa rozwiedzionego, o ile mógł on rozwieść się na czas, zostaje zgodnie z art. 13 dyrektywy 2004/38⁸ zachowane w przyjmującym państwie członkowskim.

49. W niespójności tej można dostrzec ingerencję w ochronę rodziny w związku ze swobodą przemieszczania się towarzyszącego obywatela Unii. Nie można bowiem wykluczyć – szczególnie na terenach przygranicznych – że rodzina zorganizuje swoje życie w taki sposób, że małżonkowie będą żyli i pracowali w różnych państwach członkowskich. Jednak w niniejszym postępowaniu dalsza

5 — Zobacz pkt 63–67 mojej opinii z dnia 8 września 2005 r. w sprawie Parlament/Rada (C-540/03, EU:C:2005:517); wyroki ETPC: z dnia 2 sierpnia 2001 r. w sprawie Boultif przeciwko Szwajcarii, nr 54273/00, *Recueil des arrêts et décisions*, 2001-IX, § 39; z dnia 25 marca 2014 r., w sprawie Biao przeciwko Danii, nr 38590/10, § 53.

6 — Zobacz w szczególności wyrok ETPC z dnia 26 września 1997 r. w sprawie Mehemi przeciwko Francji, nr 25017/94, *Recueil des arrêts et décisions*, 1997-VI, § 27.

7 — Zobacz wyrok Iida (C-40/11, EU:C:2012:691, pkt 60–64).

8 — Teoretycznie możliwy byłby nawet „pozorny rozwód” jako odpowiednik pozornego małżeństwa, a mianowicie sytuacja, w której obywatel państwa trzeciego rozwodzi się tylko po to, by zgodnie z art. 13 dyrektywy 2004/38 uzasadnić swoje własne prawo pobytu w przyjmującym państwie członkowskim przed planowanym wyjazdem małżonka. Niemniej w praktyce również ze względu na koszty jest raczej mało prawdopodobne, by małżonkowie zdecydowali się na tak ekstremalne działanie, ponieważ obywatel państwa trzeciego po pięciu latach i tak może, zgodnie z art. 16 ust. 2 dyrektywy 2004/38, uzyskać prawo pobytu stałego. Kwestię tego, czy takiemu „pozornemu rozwodowi” można by ewentualnie odmówić skuteczności i jakie wynikałyby z tego skutki dla prawa pobytu, można pozostawić bez odpowiedzi, ponieważ okoliczności faktyczne w ogóle nie wskazują na taką sytuację.

analiza wątpliwości dotyczących spójności systemu regulacji zawartego w art. 12 i 13 dyrektywy nie jest konieczna. Z punktu widzenia art. 7 karty wątpliwości te mogłyby prowadzić co najwyżej do utrzymania prawa pobytu małżonka będącego obywatelem państwa trzeciego. W tym przypadku małżeństwa są jednak rozwiedzione.

50. W związku z tym, że dyrektywa 2004/38 w odniesieniu do niniejszej sprawy nie budzi daleko idących wątpliwości również w odniesieniu do praw podstawowych, na pierwszą część pierwszego pytania prejudycjalnego należy odpowiedzieć, że obywatel państwa trzeciego traci prawo pobytu w przyjmującym państwie członkowskim, jeżeli jego małżonka, będąca obywatelką Unii, wyjeżdża z tego państwa członkowskiego, którego obywatelstwa nie posiada, nawet jeśli w momencie wyjazdu małżeństwo trwało od co najmniej trzech lat – w tym co najmniej przez jeden rok w przyjmującym państwie członkowskim – a po wyjeździe małżonki zostało prawomocnie rozwiązane w innym państwie członkowskim.

51. Odpowiedź na drugą część pierwszego pytania prejudycjalnego – na podstawie którego sąd odsyłający dąży do ustalenia, czy obywatel państwa trzeciego może pozostać w przyjmującym państwie członkowskim przynajmniej do zakończenia postępowania rozwodowego – również wynika z art. 12 dyrektywy 2004/38, który to przepis daje obywatelowi państwa trzeciego prawo pobytu po wyjeździe obywatela Unii tylko na wymienionych w art. 12 ust. 3 (a w niniejszej sprawie niespełnionych) warunkach. Jeżeli po wyjeździe obywatela Unii ustało prawo pobytu obywatela państwa trzeciego, to wobec braku odnośnych przepisów dyrektywy prawo to również do końca postępowania rozwodowego nie może zostać przywrócone, jeżeli owo postępowanie zostanie wszczęte w innym państwie członkowskim.

B – W przedmiocie drugiego pytania prejudycjalnego

52. Poprzez drugie pytanie prejudycjalne sąd odsyłający pragnie zasadniczo ustalić, czy zasoby małżonka, który nie posiada obywatelstwa państwa członkowskiego, powinny być brane pod uwagę przy ocenie, czy obywatelka Unii dysponuje wystarczającymi środkami utrzymania w rozumieniu art. 7 ust. 1 lit. b) oraz art. 8 ust. 4 dyrektywy.

53. Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem na pytanie to można udzielić odpowiedzi twierdzącej, ze wskazaniem, że pochodzenie środków nie ma znaczenia, w każdym razie dopóty, dopóki są one zdobywane zgodnie z prawem⁹.

54. Nie ma zatem konieczności udzielania odpowiedzi na trzecie pytanie prejudycjalne.

V – Wnioski

55. W świetle powyższych rozważań proponuję, aby Trybunał udzielił następującej odpowiedzi na przedłożone mu pytania:

Zgodnie z dyrektywą 2004/38/WE w sprawie prawa obywateli Unii oraz członków ich rodzin do swobodnego przemieszczania się i przebywania na terytorium państw członkowskich obywatel państwa trzeciego traci prawo pobytu w przyjmującym państwie członkowskim, jeżeli jego małżonka, będąca obywatelką Unii, wyjeżdża z tego państwa członkowskiego, którego obywatelstwa nie posiada, nawet jeśli w momencie wyjazdu małżeństwo trwało od co najmniej trzech lat – w tym co najmniej jeden rok w przyjmującym państwie członkowskim – a po wyjeździe małżonki zostało prawomocnie rozwiązane

⁹ — Zobacz w szczególności wyroki: Zhu i Chen (C-200/02, EU:C:2004:639, pkt 30); Komisja/Belgia (C-408/03, EU:C:2006:192, pkt 42); Alokpa i in. (C-86/12, EU:C:2013:645, pkt 27).

w innym państwie członkowskim. Również do momentu prawomocnego zakończenia postępowania rozwodowego dyrektywa 2004/38 nie przyznaje obywatelowi państwa trzeciego prawa pobytu w przyjmującym państwie członkowskim po wyjeździe obywatelki Unii.

Także zasoby małżonka, który nie posiada obywatelstwa państwa członkowskiego, należy – przy założeniu, że zostały one nabyte zgodnie z prawem – uwzględnić przy ocenie, czy obywatelka Unii dysponuje wystarczającymi środkami utrzymania w rozumieniu art. 7 ust. 1 lit. b) oraz art. 8 ust. 4 dyrektywy 2004/38.